

...og det sagde SAK!

Af Morten Thing

[Information 23.8.04.]

Vi har for nylig været vidner til én af de mere bizarre tildragelser i moderne dansk humaniora. Jeg tænker her på diskussionen omkring Joachim Garffs Kierkegaard-biografi *SAK*.

Peter Tudvad har i en række indlæg påvist: 1) en række direkte fejl, som alle skyldes manglende kildekritik, 2) en række eksempler på brug af kilder uden citationstegn, parafrasering af kilder uden reference og udstrakt brug af kilder uden reference. Til det første har en række humanister udtalt, at det var i småtingsafdelingen og ikke noget som havde nogen betydning. Og til det andet har de alle stort set valgt at tie. Til det første har Garff selv sagt, at fejlene nok skal blive rettet og til det andet stort set valgt at tie.

Én af de vigtigste indvendinger imod dybden og betydningen af Tudvads kritik har det været dels at fremhæve, at Garffs bog ikke var videnskabelig, men *en narrativ biografi* og dels, at det er en uhyre velskrevet bog, som netop påtog sig at *formidle* og, at netop formidlingen har en pris. Denne pris er – må man forstå – videnskabeligheden.

Garff har skrevet en bog med meget store sproglige og narrative kvaliteter. Det var præcis, hvad den blev rost for, da den udkom, og da han fik Brandes-prisen. Et par af pristildelerne har også været ude og netop fremhæve disse kvaliteter. Både de tidligere anmeldere og pristildelere synes at mene, at netop de sproglige og narrative kvaliteter ved *SAK* kompenserer for de marginale fejl, Tudvad har påpeget.

Nu er det bare sådan, at ingen af disse kvaliteter har noget som helst med Tudvads angreb at gøre. Hvis hans angreb er gyldigt, er det gyldigt for en snørklet bog med en dårlig fortælling såvel som for den sublime. Og hvad mere er: selve undskyldningen, at *SAK* skulle være en narrativ biografi i modsætning til en videnskabelig er en udsagn uden indhold. Enhver biografi er naturligvis en fortælling med en af forfatteren og stoffet bestemt narrativ struktur. Det er ikke sådan, at der findes videnskabelige biografier, som ikke fortæller en historie og fortællende biografier som gør. Humaniora kan næppe tænkes uden narrativitet. Kun når det gælder sprogvidenskaben kan vi se en klar tendens til at bevæge sig over i en fremstillingsform, som er ikke-narrativ.

Der findes også biografier, som er skrevet som romaner. Den klareste markering af springet over i den fiktive fortælling er fx brugen af dialog. Dialog kan kun forekomme i almindelige biografier som citater af faktisk tale (eller evt. som en marginal retorisk figur). Men i de fleste romaner er den direkte tale en nødvendighed. Selve det fiktive ved en romanbiografi er ikke det afgørende for dens *erkendelsespotentiale*. En skønlitterær biografi kan sagtens indeholde erkendelser - og sande erkendelser - som den videnskabelige eller den populærvidenskabelige biografi ikke kan oparbejde. Den helt afgørende forskel er imidlertid, at man ikke vil kunne kræve af romanforfatteren, at hun eller han skal kunne levere *bevis* for sin erkendelse.

Forskellen mellem en romanbiografi og en almindelig biografi er altså ikke det narrative, som de langt hen ad vejen deler. Forskellen består alene i forholdet i *den historiske virkelighed*. Fiktion påstår ikke, at der er et klart eller dokumentarisk forhold til den historiske virkelighed. Fiktionens sandhed består i dens evne til at overbevise os med netop de elementer, forfatteren har sat i sving, og de litterære greb vedkommende har brugt.

Både den populærvidenskabelige (fx den journalistiske) og den videnskabelige biografi er *forpligtet* i forhold til den historiske virkelighed. Og eftersom denne virkelighed ikke længere eksisterer, består forpligtetheden i en række krav om transparens. Det første krav er kravet om *dokumentation*, at fremstillingen bygger på kilder, som er det betydningsmateriale, der er os

overleveret af den forsvundne virkelighed. Kan man ikke dokumentere, må man gøre det klart på hvilket grundlag man i givet fald formoder. Det andet krav er, at man åbent fremlægger, hvilket grundlag dokumentationen har: Hvor er kilderne? Hvilke tidligere fremstillinger bygges der på? Det tredje krav er, at man åbner sig for kritik. Kun gennem åben diskussion af kildegrundlag, kildekritik og fortolkning kan erkendelsen nå videre. Det er svært at fortænke Garff i at være i forsvarsposition. Men alle hans forsvarere, hvad har de i klemme? Hvorfor skal de alle bidrage til at lukke diskussionen?

Såvidt jeg forstår Garff, mener han at han ikke selv, at han har fremskaffet nye kilder, som siger noget nyt om Kierkegaard. Ved at læse den eksisterende forskning har han syntetiseret denne, så den frembringer noget nyt. Noget af det nye – måske ikke helt nye, men i hvert fald kraftigt fremhævet hos Garff – er den retoriske figur 'Kierkegaard-som-dandy'. Til den ende spiller det en rolle, at Kierkegaard to gange i sit liv bruger tjener. Disse to eksempler er blev falsificeret af Tudvad. Dermed falder, så vidt jeg kan se, en bærende konstruktion i denne figur. Kan fremstillingen bære at denne figur falder? Eller vil man tro på figuren uden denne bærende konstruktion? Det synes jeg er et åbent spørgsmål. Det er derfor ikke marginale indvendinger, Tudvad er kommet med. De kan meget vel vise sig at være strategiske for hele bogens konstruktion. Det må vi vente at bedømme, indtil Garff har indarbejdet disse nye oplysninger i en kommende udgave.

Selv om Garff ikke vil bygge sin biografi på nye kilder, så har han ikke skrevet en romanbiografi, og betjener han sig jo af henvisninger. Han har indskrevet sig i en dobbelt-kodeks: på den ene side binder han sig til den fundamentale antagelse, at hans bog altså skal opfattes som en billede af fortidens virkelighed, dvs. Søren Kirkegaards liv og dette livs samtid, og vel at mærke et billede hvis sandhedsværdi bør og skal kunne diskuteres. Det er ikke noget intuitivt eller religiøst-visionært eller kunstnerisk billede. Det er et rationelt frembragt billede, som er forpligtet på virkeligheden. På den anden side forpligter han sig som del af et videnskabsamfund overfor dette samfund og siger ved hjælp af sine henvisninger: jeg står på skuldrene af jer andre, jeg har ikke stjålet, det jeg har brugt, jeg fremlægger åbent, hvorfra jeg har taget alt det, jeg ikke selv har fundet på. At Garffs omgang med andres forskning måske snarere er præget af sjuisk end uhæderlighed er vel ret beset ikke nogen stor undskyldning.

Denne sidste del er nok så vigtig. Mens den første del af denne dobbelt-kodeks har med videnskabelighed at gøre, så han den anden med moral at gøre. Nu har Garff ikke sagt, at hans bog er *uvidenskabelig*, dvs. det er ikke sådan, at han bevidst betjener sig af ikke-rationelle procedurer. Så selv om han ikke mener, at hans bog pryder sig af i alle henseender at leve op til videnskabelighed, så må teksten kunne vurderes med en rationel alen. Dens indre sammenhængskraft er ikke religiøs eller kunstnerisk, men kan underkastes præcis den form for kritik, som Tudvad har gjort.

Det er karakteristisk at debatten synes at kunne rummes indenfor et metaforpar, som er gået igen nogle gange: "Arkivrotten og stilisten", rotten i kloaken og ånden i det høje. Blot det er gjort smukt og velsvunget, gør det ikke noget, at det ikke lever op til almindelige krav til omhu, såsom at skrive rigtigt af, være omhyggelig hvem man låner fra osv. Er forpligtetheden på kravene til en historisk undersøgelse et lavt krav, et rotte-krav? Eller er der nogle humanister som har fået besøg af banke-rotten? Det forekommer mig bizart, at fremtrædende humanister vil reducere kritikken til pedanteri og småpilleri. Som sagt kan det få bogens retoriske konstruktion til at vakle og grundlæggende rejser det et problem om forfatterens omgang med andres forskning.

Uanset SAKs indlysende kvaliteter har Tudvad gjort humanistisk forskning er stor tjeneste ved sit mod til at rejse denne diskussion. Det har krævet et kiekegaardsk mod.